

Kan man suge kærnekraft af en stærk kvinde, der har været død i mange år?

En uvidenskabelig anmeldelse

Eva Trein Nielsen

Fortid og Nutid december 1993, hefte 4, s. 310–317.

Med udgangspunkt i en nordisk symposierapport om kvinder i middelalderen kritiserer Eva Trein Nielsen dansk og nordisk kvindehistorisk forskning for manglende vilje til at nå ud over det stadium, hvor kvindehistorien skrives i opposition til en etableret mandshistorie. Uden at opgive kønsperspektivet må kvindehistorien integreres i samfundshistorien i almindelighed. Hun påpeger interessante paralleller til de vanskeligheder, de tidligere koloniers historikere møder i deres bestræbelse på at frigøre sig fra den gamle kolonimagts fremstilling af kolonien, dens historie og dens problemer. For at bringe kvindehistorien videre er der behov for en bedre dialog med samtiden og en større bevidsthed om de filosofiske præmisser for arbejdet og om historikerens egen rolle i forskningsprocessen.

Eva Trein Nielsen, f. 1950, cand.mag. i historie og fransk 1978. Forskningsbibliotekar og kulturformidler. Har desuden i perioder arbejdet som gymnasielærer. Har deltaget i kvindehistorisk arbejde siden starten i 1974.

Kvindehistorie kan fejre sit tyve års jubilæum som fag; derfor er det meget glædeligt, at en ny skriftserie ser dagens lys. Interessen er så livskraftig som nogen sinde og har gjort alle forestillinger om at være et rent modefænomen til skamme. Da der er tale om en levende bevægelse, griber jeg her chancen for at diskutere nogle forhold, der i hvert fald optager mig og flere andre kvindeforskere, frem for at holde mig til at anmelde *Kvinnospår i medeltiden – Kvinnovetenskapliga studier 1*¹ på almindelig vis.

Det er en kreds af nordiske kvindeforskere, der står bag projektet, alle knyttet til Kvinnovetenskapligt forum ved Lunds Universitet. Veteranen Inger Lövkrona er redaktør. Bogen dækker emner hentet fra historie, litteraturhistorie, filologi og fysisk antropologi, universitære fag med tradition for et godt

og frugtbart tværfagligt samarbejde på det kvindehistoriske felt, i modsætning til forsøg med andre fag, hvor uenigheden om videnskabelige metoder desværre har blokeret for en egentlig dialog.

Formålet med værket har været at belyse de metodiske problemer, der er knyttet til behandlingen af forskellige typer kildemateriale, samt at skaffe ny viden om kvinder. Det sidste punkt er helt centralt, eftersom kvindeforskning består af et stort hvidt landkort med nogle få beskrevne landskaber. Der skal som ved behandlingen af andre emner et stort bearbejdet materiale til, for at man i virkeligheden kan tale om ny viden. Inger Lövkrona taler om 1980'erne som en blomstringsperiode for nordisk kvindeforskning; det er på én gang rigtigt og forkert. Rigtigt, fordi man aldrig før har set så mange publikationer om

emnet; forkert, fordi 1980'erne – ikke kun i Norden – har været præget af en stærk nedprioritering af grundforskning. Der er altså stadig tale om et pionerstadium. Jeg tror ikke, man gør sagen nogen gavn ved at sige andet; man åbner derved alt for let muligheden for at afslutte debatten på et tidspunkt, hvor den først for alvor er ved at komme i gang. Indirekte synes redaktørerne også at dele dette synspunkt, idet de har kaldt værket for *Kvinnospår* – en titel, der går igen i megen international debat om emnet.

For nogle år siden påpegede jeg og andre de metodiske svagheder i den måde, megen kvindehistorie blev drevet.² Siden da er meget sket, og historikernes stædige holden på at arbejde på et kildekritisk grundlag har båret frugt. Den foreliggende publikation er gennemsyret af metodiske overvejelser, hvad der gør den til en meget solid og ærlig bog – et arbejdsinstrument, der virkelig kan bruges til noget. Jeg har hermed straks tilkendegivet, hvor jeg selv står. Jeg mener, at kildekritik, den »politimæssige« efterforskning af kilderne, er det første led i arbejdsprocessen med kilderne, et helt uomgængeligt stykke håndværk, hvor historikeren beslutter sig til, hvad materialet kan bruges til, og hvor meget, det kan bære af slutninger. Uden kildekritik bevæger man sig ind i et rent litterært univers, hvor man tager afsæt i kilderne eller rettere sagt de dele af dem, man kan bruge i sit eget, private kunstneriske univers, et univers, hvor man selv er gud, og hvor man blot kan kassere alt det, der mishager én. Jeg har dermed altså tilsluttet mig den kreds, der mener, at man skal søge sandheden på god empirisk vis.

Hvad jeg derimod *ikke* mener, og det er grunden til, at jeg så frækt benytter mig af jeg-formen i stedet for at krybe i ly af de finurlige formuleringer, som Københavns Universitet så flittigt har lært mig, er, at historie er en eksakt

videnskab, for så vidt en sådan findes. For at finde noget som helst, er historikeren nødt til at stille spørgsmål til kilderne, og kilden til spørgsmålene er historikeren selv med hele dennes bagage af livserfaringer, psykologiske struktur og ikke mindst verdensbillede. Historikeren er lige så meget som kilderne en del af en historisk proces. Men ved at erkende sin egen begrænsning er man allerede nået videre, og man kan stille nogle mere kvalificerede spørgsmål til kilderne. Der er efter min mening ikke nogen skarp demarkationslinje mellem på den ene side historie – og de andre samfundsvidenskaber for den sags skyld – og på den anden side litteratur, men den er der. Alt dette er ikke nyt³ – mildt sagt – men det er noget, der er blevet glemt i de senere år, hvor der har svævet en art uformuleret konsensus rundt om, at historikeren havde nået slutmålet af den darwinistiske udvikling. Større beskedenhed med hensyn til muligheden af at finde endegyldige sandheder vil nok være klædelig; men det udelukker ikke, at noget er mere sandt end andet.

Grethe Jacobsen slog for nogle år siden fast⁴ (og Inger Lövkrona gør hendes udtalelser til sine), at kvindehistorikere ifølge sagens natur er nødt til at bruge de samme kilder som alle andre historikere; det, der gør den store forskel, er måden at bruge kilderne. Det er de spørgsmål, der rejses, der er det interessante: *Problemerne formuleres ud fra kvindernes erfaringer og forhold, og kvinder ses som medskabende og medvirkende i historiske begivenheder.* For ganske få år siden var sådanne udtalelser så kætterske, at de fleste mandlige historikere korsede sig. Siden har man næsten vænnet sig til fagets eksistens. Men man skal ikke glemme, at det er opstået på trods og som led i en politisk, psykologisk og social emancipationsproces i 1970'erne og 1980'erne. Bente Rosenbeck definerer situationen således: De unge, kommende kvindeforskere på

universiteterne tog deres udgangspunkt i, at ligestillingen var fuldt gennemført i det danske samfund, og at det blot var kvinderne selv, der ikke udnyttede mulighederne på grund af ideologisk efterslæb og regulær selvundertrykkelse.⁵ Dette udgangspunkt var også mit.

Da historie lige så længe, faget har eksisteret, har været brugt i opdragende øjemed, var det med denne baggrund nærliggende at ønske at gøre kvinder synlige i historien og således anvende faget direkte i den emancipatoriske kamp. Før var kvinder usynlige, bl.a. på grund af den moderne, kildekritiske historieforsknings tætte tilknytning til positivismen som ideologisk bevægelse og dens ret bevidste fravalg af bestemte emner. Det at have en historie giver identitet og styrke, og man kan bruge denne historie til at modsige det massive netværk af myter og løgne om kvindelighed, der var med til at holde kvinderne fast i selvforagt. Ved selv at sætte dagsordenen for, hvad der var væsentlige problemstillinger, ville den kvindelige historiker forvandle sig selv og forhåbentlig også sit kvindelige publikum fra at være objekter til at være subjekter i bedste Simone de Beauvoir-ske forstand. I og med, at hensigten med forskningen var emancipatorisk, var der helt fra starten en tendens til at afgrænse kvindehistorien til de emner, der var brændende politiske realiteter for den kvindelige historiker, nøjagtigt som positivismen i sin tid var tilbøjelig til at fokusere på sin samtids brændende spørgsmål. Det gjaldt om at skabe et modbillede til de traditionelle forestillinger om det passivt lidende, blide offer for mænds handlen i historien. Det var derfor vigtigt at finde dygtige, magtfulde, handlekraftige og selvstændige kvinder i fortiden, der kunne tjene som positive forbilleder i nutiden. Det gjaldt om at standse fremmedgørelsen ved, at kvinder tog deres egne kroppe i besiddelse; dette mål affødte en

varm interesse for det mest kvindelige af alt: Fødsler og børn.

I og med at filosofien og religionen i den grad har opstillet negative billeder af kvinder, og at litteraturen i det store og hele har gjort det samme, var det vigtigt at afdække mekanismerne og stereotyperne i det ideologiske billede, der blev holdt frem. Interessen for rene kvindesubkulturer afstedkom intensive studier af kvindekollektiver i kirkeligt regi. Med beginerne havde man oven i købet en bevægelse, der kunne minde om en egentlig kvindebevægelse. At arbejde med selve kønsrollen og især dens overskridelse var i denne forbindelse vigtig, da man dermed kunne splintre billedet af den ubevægelige, kvindelige natur.

Kvinnospårs artikler er alle at finde inden for denne emnekreds. Og Inger Lövkrona skriver i sit forord: *Den medeltida västerländska kvinnan har synliggjorts och trätt fram på den historiska arenan, överraskande färgstark, handlingskraftig och inflytelsesrik*. Den imponerende fembinds kvindehistorie, som Georges Duby og Michelle Perrot har redigeret, og hvis sidste bind netop udkommer nu,⁶ arbejder i det store hele på samme præmisser som det foreliggende værks forfattere. Nordisk kvindeforskning er et barn af en international bevægelse.

Nu, tyve år efter, melder spørgsmålet sig, om det ikke er på tide at inddrage nye problemstillinger og nye sider af kvindelivet i middelalderen i debatten. Kan man suge »kærnekraft« ved at hænge fast i udgangspunktet? Det har for længst vist sig, at kvindeundertrykkelsen ikke bare er selvundertrykkelse, men en absolut realitet, der lever videre i bedste velgående; at umådeligt lidt er opnået trods store anstrengelser og megen tale om forandring. Hvis kvindehistorie fortsat skal bruges emancipatorisk, må man holde op med at stille sig tilfreds med, at man har gjort kvinder synlige; det er nemlig kun første skridt

på vejen. Og i forordet at glæde sig over, at kvinderne fremstår overraskende handlekraftige og farvestærke, er det samme som at forsvare sig over for et usynligt, mandligt argument gående på, at kvinder er en farveløs og svag kategori af menneskeheden. Kvindehistorikerne må ud af forsvarspositionen og leve op til egne slagord om, at det i kvindehistorien ikke er mændene, der stiller dagsordenen.

Dernæst tror jeg, at meget vil være vundet, hvis man ophører med at bruge begreber som styrke og svaghed på den kategoriske facon, man ofte ser det gjort. Et menneskes handlemuligheder er nu engang – ud over den enkeltes mere eller mindre stålsatte karakter – afhængige af de magtmidler, det har adgang til, og strategierne udspringer af »den militære situation«.

Hvad er bedst: At fortrænge patriarkatet eller se det i øjnene? Det er det spørgsmål, Nanna Damsholt stiller i en artikel, der dels behandler problemerne med at arbejde med kvindehistorie i en ikke-europæisk sammenhæng, dels diskuterer nogle fundamentale problemstillinger i forbindelse med behandlingen af kvindehistorie i bred almindelighed. Det er, som titlen antyder, patriarkatsteoriene, der især optager hende. Det er den eneste af artiklerne, der direkte går ind i en hermeneutisk diskussion.

Nanna Damsholt tager sit udgangspunkt i den anden store kvindehistorie, der i disse år ser dagens lys: *Kvindernes globalhistorie*⁷, som hun er medforfatter til. Hovedspørgsmålene, der søges besvaret, er: *Hvorfor er der så store forskelle mellem kvinder og mænd og mellem kvinder indbyrdes? Hvilke konsekvenser har biologisk køn haft for den praktiske arbejdsdeling og for de ideologiske forestillinger? Hvorledes var forholdet mellem de ideologiske forestillinger om kvinder og deres reelle vilkår?*

Værket kommer til at bryde med et hidtil anvendt princip, nemlig at skildre

kvinders vilkår i en ren kvindesammenhæng. Denne gang føjes kvindehistorien ind i den almindelige samfundshistorie, som den er en del af, uden at den kvindelige synsvinkel går tabt. På dette punkt ligner den den franske kvindehistorie. Nanna Damsholt beskæftiger sig med kvinder i Japan fra de ældste tider og – hvis jeg har forstået det ret – til Tokugawashogunatets begyndelse. Den franske kvindehistorie har i klar erkendelse af forfatterens manglende kundskaber i fjernøstlige sprog og kulturer valgt disse kulturer fra. Den historie må de pågældende lande selv skrive først, er Georges Dubys og Michelle Perrots budskab. Nanna Damsholt har votet det, men er naturligt nok stødt ind i de samme problemer som franskmændene. Jeg har selv engang arbejdet med ældre japansk historie og kender derfor personligt til frustrationen ved tilsyneladende langt hen ad vejen at forstå en problemstilling og så pludseligt at få gulvtæppet revet væk under sig. Siden har jeg i forskellige forbindelser arbejdet med andre ikke-europæiske kulturer og har mødt de samme problemer. Efterhånden har jeg fået den opfattelse, at problemet ligger hos mig selv. Vi har i europæisk tankegang i den grad vænnet os til at arbejde os ind på noget ukendt ud fra sammenligningen med noget kendt, at vi for hurtigt paralleliserer til f.eks. et japansk fænomen, der tilsyneladende ligner noget, der er velkendt for os; dermed begår vi den videnskabelige brøler at glemme, at to ubeslægtede fænomener godt kan producere de samme resultater.

En anden kilde til et problematisk forhold til fremmede kulturer stammer fra et begreb, man kan betegne som *eksotismen*, dvs. at vi som udgangspunkt på traditionel dualistisk vis opdeler verdens kulturer i Europa og ikke-Europa. Ikke-Europa er alt det, vi ikke selv er; derfor hæfter man sig ved alle de mærkelige og fremmedartede træk ved de fremmede kulturer uden at sætte dem

ind i en større sammenhæng. Dernæst gøres den fremmedartede opførsel til ubrydelige dogmer. Folk fra disse kulturkredse kan ikke optræde anderledes, kan ikke forandre sig. Hele faget etnografi er i sit udspring baseret på den opfattelse, at der findes nogle kulturer, der har en historie, og andre kulturer, som er uden historie, og som lever i en evig nutid. Personlig har jeg, når jeg arbejdede med fremmede kulturer, haft størst fornøjelse af at læse bøger, skrevet af forfattere fra de pågældende kulturer. Ofte er man bagefter en hel del klogere på fænomener, som kun ser uforståelige ud, fordi de i en ukyndig europæers hænder er blevet revet ud af deres rette sammenhæng. Er »det evige Asien« og dets »mystik« ikke et europæisk, litterært leitmotif snarere end en historisk realitet? Jeg tror ud fra mine egne erfaringer på en frugtbar dialog mellem kulturerne.

Nanna Damsholt er meget skeptisk over for denne mulighed og reagerer voldsomt mod, at flere fjernøstlige historikere hævder, at der ikke eksisterer en unilineær, monistisk verdenshistorie, men muligvis en tosporet eller flersporet. De afviser den vestlige ramme som brugbar for kinesisk og japansk historie. Hertil svarer Nanna Damsholt: *Det opgør magter jeg ikke at overskue og forstå konsekvenserne af, naturligvis.*⁸ Hvorfor egentlig på forhånd mene, at man i den grad er fange af sin egen kultur, at man ikke kan se ud over dens grænser? Mange østerlændinge er dog udmærket i stand til at se ind i vores og forstå vore præmisser. Det siger sig selv, at man i dialogens løb formentlig bliver nødt til at forlade en del standpunkter; men er forandring ikke netop et kendemærke ved europæisk åndsliv? Intellektuel debat består i en evig dekonstruktion af tidligere trossætninger og opbyggelse af nye. Sandheden ligger muligvis ikke på den lige linje mellem to synspunkter, men et helt andet sted.

I mange lande uden for Europa er

man meget bevidst om den kulturelle usynliggørelse. Helt grelt står det til i tidligere kolonier, hvor kolonimagtens syn på landet i hver borgers sjæl kolliderer med hans egne synspunkter. Albert Memmis *Portrait du colonisé*⁹ behandler med udgangspunkt i eksistentiaalistisk filosofi det gensidige, psykiske afhængighedsforhold mellem undertrykker og undertrykt. Bogen gør rede for, hvorledes den koloniserede internaliserer kolonimagten, som han på Strindbergsk maner på én gang ser op til og hader. Han er manisk optaget af, hvad kolonimagten mener om ham. Let karikeret kan man sige, at hvis kolonimagten hævder, at den koloniserede er luddoven, så vil den valgte strategi være enten at påstå, at han er flittig, eller lige modsat at acceptere, at han er doven, men så gøre det til en positiv egenskab. For mig at se er det den samme mekanisme, der er på spil, når mandlige filosoffer definerer kvinder som svage, og kvinder springer op og siger, de er stærke. Personligt synes jeg, at der er stærke paralleller mellem den åndelige afkolonisering uden for Europa og kvindehistorie. Derfor undrer det mig, at Nanna Damsholt er så forskrækket over at komme i dialog med folk, der nøjagtigt som kvindehistorikerne prøver at dekonstruere de meninger, som ideologiske autoriteter har fremsat om undertrykte grupper.

Michèle Le Doeuff har i en bog om kvinder og filosofi¹⁰ gjort rede for, hvor fasttømret kvindebilledet er i europæisk filosofisk tradition. Hun gør ligeledes opmærksom på, at mandlige filosoffer, der i resten af deres produktion lægger stor soberhed for dagen, forvandler sig til håbløse amatører, der træder på enhver grundregel for videnskabelig analyse, når de udtaler sig om kvinder. Hun tilføjer onskabsfuldt, at det undrer hende, at man tager det hele så alvorligt, eftersom der jo bare er tale om en i samfundsvidenskaberne velkendt mekanisme, hvorved subkulturer forsø-

ger på at definere en identitet over for omverdenen. Filosofer er ikke religionserstatninger. Derfor kan man sagtens pille dele ud af systemerne og bevare disse dele, hvis de forekommer fornuftige, og skrotte andre dele. At integrere kvindehistorie i den almindelige historie burde – eftersom jeg er enig med Michèle Le Doeuff – ikke medføre, at hele vor vestlige (mandlige) kulturarv automatisk bliver draget i tvivl, således som en del kvindehistorikere mener. Nanna Damsholt siger, at hun ikke ønsker at drage alt i tvivl, at det er umuligt for hende at forkaste mandsvidenskaben og starte forfra, men at der er et problem. Jeg er ikke helt sikker på, at jeg har forstået, hvori problemet består, medmindre man har en så dualistisk opfattelse af verden, at man opdeler alle fænomener efter køn.

Patriarkatsteorier, herunder specielt Heidi Hartmanns,¹¹ er frugtbare for kvindeforskning, mener Nanna Damsholt. *Mænds dominerende magt i samfundet kommer derved frem i lyset, og undertrykkelsesstrategierne bliver synlige – problemet er, at kvinder ved således at blive reintegreret i den almindelige historie bliver mindre fremtrædende.... Med patriarkatet som ramme fremstår kvindernes historie som en tilpasnings- eller modstandshistorie.* Nanna Damsholt mener, at vi endnu har behov for at skrive kvindernes historie op mod mændenes. Jeg er ikke helt sikker på, at jeg har forstået det sidste afsnit, som skulle være et svar på det indledende spørgsmål om, hvorvidt det er bedst at se patriarkatet i øjnene eller at fortrænge det. Hvis jeg har forstået det ret, mener Nanna Damsholt, at den næste fase i kvindeforskningen må være at se den patriarkalske ramme i øjnene, men at vi endnu er i en fase, hvor kvinders historie isoleret må skrives op mod mændenes. Hvorfor vi stadig befinder os i fase 1, gør hun desværre ikke nærmere rede for.

At fremdrage undertrykkelsen af

kvinder, dens rammer og mekanismer er vigtigt, men hvorfor ikke lade sig inspirere mere bredt af samfundsundertrykkelse af andre slags. Man får jo nærmest et varekatalog af mulige mekanismer udleveret ved at beskæftige sig med emnet i bredere forstand. Jeg synes, at det netop er på tide at integrere kvindehistorien i en bredere sammenhæng.

Jeg mener, vi skal fortsætte med at afdække ny viden, megen ny viden, men at vi skal gøre vore præmisser klarere. På hvilket filosofisk grundlag arbejder vi i grunden? Kvindehistorikere er ikke anderledes end andre historikere. Når man nævner ordet filosofi, griber de til pistolskæfterne, eller hvad nu kvinder gør. Da kvindehistorie var ny, arbejdede mange på et fænomenologisk grundlag, det vil i denne sammenhæng sige, at de mente, at der bag alle rollespillene eksisterer en autentisk, kvindelig natur. Dette standpunkt synes mange nu at have forladt, men uden at det er blevet sagt lige ud. Jeg talte indledningsvis om kvindehistoriens start i 1970'erne, hvor der var en snæver sammenhæng mellem det private, det politiske, tidens tænkning og det videnskabelige arbejde. Man lod sig uden blusel inspirere af sin samtid til at stille nye spørgsmål til kilderne; siden er denne snævre sammenhæng gået tabt.

Grethe Jacobsen taler om at se på kilderne med »friske øjne«. Jeg ville måske efterhånden foretrække øjne, der var blevet røde af at læse filosofi. Min private holdning er, at historikeren er fuldt programmeret med en tradition for tænkning, der alt for sjældent kommer frem i lyset. I og med, at historikeren ikke mere arbejder åbent med sit eget begrebsapparat, forbliver mange præmisser i det skjulte, og undersøgelserne bliver uklare. Kun ved at drage præmisserne frem i lyset har man en chance for at foretage nogle valg. Ved at sige dette har jeg røbet mig som stærkt præget af fransk filosofisk tradition.

Sigmund Freud hævder, at der findes en kvindelig natur, Jacques Lacan siger det modsatte.¹² Hvem vil man vælge at holde sig til, osv. osv.? Der er ikke et eneste spørgsmål, man kan stille til kilderne, som ikke på den ene eller den anden måde er afhængige af sådanne eller lignende filosofiske valg.

At forgribe sig på nutidens filosofers tanker er af en eller anden grund nu om stunder strengt forbudt. Hvis man nævner Jacques Derrida, Lyotard, Jean Baudrillard eller andet godtfolk, vil man omgående blive beskyldt for at udsprede vranglære.¹³ Hvorfor nægter så mange historikere at være produkter af deres tid, et forhold, hvorom deres forgængere før i tiden var meget bevidste? Hvorfor er der ikke mere nogen gensidig inspiration mellem kunst og videnskab? Mange kunstnere, f.eks. konceptkunstnere, arbejder ellers med de samme problemstillinger som historikerne, men man ignorerer gensidigt hinandens eksistens. På Louisiana har man for nylig kunnet se en spændende, amerikansk udstilling med titlen *Mistaken Identities*, hvor en række kunstnere bl.a. gør op med begrebet falsk historisk bevidsthed og hævder, at folk trives med falsk identitet og selvbedrag. Kort sagt, at der ikke er noget marked for historiske sandheder. Et sidste problem er nemlig det store publikum. Vi lever i en tid, hvor bøger i høj grad produceres som en vare. Markedet er nøje defineret, og det gælder om at behage, ikke om at forvirre eller fremkomme med ideer, der er for ubehagelige eller blot anderledes. Unge studerende, jeg møder i mit daglige arbejde, foretrækker Régine Pernouds og Eileen Powers bøger og fravælger Dubys og Perrots kvindehistorie. De siger, at de føler sig mere trygge ved den gammeldags fremstilling, og at det er dejligt at læse om stærke kvinder. At den verden, der fremstilles i den »seriøse« kvindehistorie, byder dem imod. Kort sagt, de kan ikke identificere sig

med den – ikke suge »kærnekraft« af den. Vi kan som kvindehistorikere sige, at kvindebilledet i de førstnævnte forfatteres bøger er romantiseret og bygger på forældet forskning. Ikke desto mindre opfylder de et behov hos mange unge kvinder.

De øvrige artikler samler sig om at skaffe ny viden til veje. Selvundertrykkelse er sjælden i middelalderen; hvis kvinder har adgang til magtmidler, så bruger de dem som oftest. Hvis de er i en position, hvor de kan råde over jord, gør de det. Flere af artikelforfatterne arbejder da også med kvinders råderum. Birgit Sawyers artikel om kvinder i runestensmaterialet peger i den forbindelse fremad. Hun har fundet det Columbusæg at fremdrage et stort, statistisk materiale, der kan bruges til at måle kvinders magt i de ledende lag af befolkningen i hele Skandinavien. Kun virkeligt indflydelsesrige personer kunne nemlig bekoste rejsningen af runesten.

I nogle lande er der stor forskel på mænds og kvinders højde, fordi piger under deres opvækst har langt ringere levevilkår end mænd. Berit Sellevold har gennem mange år arbejdet med skeletter og har nu samlet sig så stort et materiale, at hun kan tillade sig nogle forsigtige konklusioner. Der synes ikke i Norden at være nogen forskel på mænds og kvinders levevilkår. Skeletterne har de samme tegn på nedslidning, og sundhedstilstanden er den samme. Berit Sellevold viser også alle de løse ender i undersøgelserne, og alle de metodiske problemer, der knytter sig til dem, diskuteres.

Elisabeth Iregrens problemstilling er mere traditionel. Hun er meget generaliserende over for begrebet kvinder og børn i middelalderen. Men også hun er inde på samme spor som Berit Sellevold, idet hun fremhæver, at overraskende få kvinder døde i barselsseng. Nogle kirkegårde mangler ligefrem ek-

sempler herpå. Og hun bemærker, at kvinders sundhedstilstand er den samme som mænds.

Else Mundal gør i en fremragende artikel op med allehånde misbrug af litteratur som illustration af kvinders levilkår i middelalderen, idet hun slår fast én gang for alle: *Kva slags relasjon det er mellom den aktuelle litteraturen og samfunnet, er vel det første spørsmålet forskaren må ta opp*. Senere forsætter hun: *Ein type litteratur kan gje svar på eit spørsmål, ein annan type på eit heilt anna*. Det er nemlig i høj grad den litterære genre, der bestemmer, hvordan eventuelle personer er karakteriseret, og hvilken funktion, de har i handlingen. Hvis vi vil bruge den norrøne litteratur som kilde til kvindebilledet, må vi således først placere teksten i tid og rum og dernæst holde os for øje, hvilken genre vi har med at gøre. Else Mundal finder en klar tendens til, at individuelle og aktive kvinder hovedsageligt er at finde i det ældre stof og især i materiale med en lang mundtlig tradition bag sig.

I *Livtag med patriarkatets sociale rolleforventning – nye aspekter i studiet af hellige kvinder* gør Birte Carlé bl.a. opmærksom på uudnyttet kildemateriale i og med, at Bollandisterne siden 1600-tallet har bortskåret alt uvedkommende materiale fra helgenlegenderne i et forsøg på at finde frem til den centrale sandhed. Ved at studere disse glemte sider får man gang på gang adgang til dramatiske beretninger om kvinder, der siger nej til den rolle, deres omgivelser gerne så dem spille. Beretningerne er ligefrem bygget op omkring dette spændingsmoment.

I denne postmodernistiske virkelighed, hvor rigtig forskning ikke altid er lige velkommen, er det nok meget vigtigt, at vi laver os et lille elfenbenstårn, et værksted, hvor vi uden at skulle behage eller retfærdiggøre os over for publikum kan få diskuteret væsentlige problemstillinger. Jeg håber, at *Kvinnovetenskapliga studier* får et langt efterliv.

Noter

1. Inger Lövkrona, red.: *Kvinnospår i medeltiden*, (*Kvinnovetenskapliga Studier 1*), Lund University Press 1989, 160 s.
2. Bl.a. *Nyt fra Historien* 38, 1989, s. 227–228.
3. Se f.eks. R.G. Collingwood: *The Idea of History*, Oxford 1946.
4. Grethe Jacobsen: Kvindehistorie – kvinders historie: En skitse i senmiddelalderlig ramme, *Fortid og Nutid* 31, 1984, s. 1–19. Citatet s. 4; citeret af Lövkrona s. 6.
5. Bente Rosenbeck: *Kvindekøn*, 1987.
6. Georges Duby og Michelle Perrot, red.: *Histoire des femmes en Occident* 1–5, Paris 1990–1993.
7. Ida Blom, red.: *Kvindernes globalhistorie*, Oslo 1993. Planlagt til at udkomme i fem bind.
8. Min fremhævelse.
9. Albert Memmi: *Portrait du colonisé*, Paris 1956.
10. Michèle Le Doeuff: *L'étude et le rouet* 1, Paris 1989.
11. Heidi Hartmann: Kapitalismen, patriarkatet og kønssegregationen i arbejdet, *Kvinnovetenskapligt tidskrift* 1991.
12. Elisabeth Roudinesco: *Jacques Lacan*, Paris 1993.
13. Sml. John Christensen og Henrik Stevnsborg: Historikerfejde, *Fortid og Nutid* 1993, s. 235–242.